

Vänersborgs arbetareförening 1881-1921.

54 E a x d Br. Vänersborg

National Library
of Sweden

VÄNERSBORG

54Eaxd Polit. ekon.
arb.-fören.
(Br)
o

VÄNERSBORGS
ARBETAREFÖRENING

1881—1921

PROFESSOR
S. M. BROTHMAN
1901-1988

VÄNERSBORGS
ARBETAREFÖRENING

1881—1921

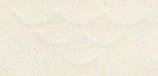

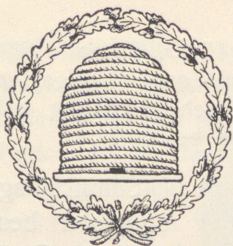
VÄNERSBORG 1921
C. W. CARLSSONS EFTR:S BOKTRYCKERI

VÄNERSBORG
ARBETARFÖRENING

1881-1921

VÄNERSBORGS ARBETAREFÖRENING 1881—1921

DEN 11 december 1881 sammanträdde på initiativ av guldsmeden J. E. Wiksell, som varit ledamot av Vadstena arbetareförening, ett stort antal personer för att överlägga om bildande av en arbetareförening i Vänersborg.

Förslaget vann genast understöd av flera av samhällets framstående män, bland dem landshövding Eric Josias Sparre, borgmästare G. Sandberg, fabrikör A. Carlberg, fabrikör A. F. Carlsson m. fl. För utarbetande av förslag till stadgar m. m. tillsattes en interimstyrelse bestående av fabrikör Carlberg, ordf., bleckslagare O. Mattsson, banmästare A. Ström, bokhållare P. J. Örten-

J. E. WIKSELL
Vänersborgs Arbetareförenings
stiftare.

gren och guldsmed J. E. Wiksell. Denna styrelse kallade till nytt sammanträde redan den 29 januari 1882, varvid interimstyrelsens förslag till stadgar blev enhälligt antaget.

Första paragrafen av dessa då tryckta stadgar hade följande lydelse:

»§ 1.

Wenersborgs Arbetareförening består af välfrejdade, inom staden och omkringliggande ort boende män och qvinnor, utan afseende på sam-

hällsställning, hvilka fyllt 15 år, förenade till ändamål att, på allehanda sätt, som kunna anses goda och lämpliga, verka för ömsesidigt gagn, såsom andlig utveckling och sällskaplig trefnad på de områden, der dessa goda ändamål kunna befrämjas.»

S. KINMAN

Föreningens första ordförande
1882—84.

Samma dag valde föreningen första styrelsen bestående sedan fabrikör Anders Carlberg och fabrikör A. F. Carlsson förklarade sig förhindrade mottaga val till styrelseledamöter, av direktör S. Kinman, ordförande, guldsmed J. E. Wiksell, vice ordförande, kanalinspektör S. Almqvist, sekreterare, bokhållare P. J. Örtengren, vice sekreterare, fabrikör D. L. Cederskog, kassör, bleckslagare O. Mattsson, vice kassör, samt banmästare A. Ström. Föreningens förste ordförande blev alltså direktör S. Kinman.

Intresset för föreningen var från början mycket stort, så att den räknade icke mindre än cirka 600 medlemmar under första året, men det slappnade snart här liksom så ofta är fallet med nybildade föreningar och vid 1883 års slut hade medlemsantalet gått ned till omkring 150. Orsaken torde kunna sökas däri, att föreningsarbetet, en nyhet på platsen, icke genast kunde vinna stadga och klara linjer. Några intresserade förmågor grepo då in och åstadkommo livaktighet inom föreningen, så att nya medlemmar tillströmmade. Givetvis har medlemsantalet under de 40 åren växlat, men sällan gått under 400 och var vid 1921 års början 492.

Redan från början beslöts hålla föreningen utanför politiska tvistefrågor och blev alltså uppgiften att genom diskussioner, föredrag, gemensamma nöjen och utflykter samt förströelser av ädlare slag söka bilda och roa sina medlemmar.

För att stärka samhörighetskänslan bland medlemmarne och hava ett samlingstecken vid högtidliga tillfällen och utflykter beslöts den 10 april 1882 att anskaffa ett föreningsmärke och en fana. Det förra blev alldeles detsamma, som användes av Vadstena arbetareförening och passade alldeles utmärkt även här,

nämligen en oval silverplåt med flitens symbol bikupan, omgiven av V. A. F. och en eklövskrans. På så sätt blev Vadstenaföreningen i mer än ett avseende förebilden för Vänersborgsföreningen.

För inköp av fanan hade den 11 därpå följande juni tillräckligt kapital (kr. 300) influtit och åt arkitekt Adler i Göteborg uppdrogs att uppgöra förslag, vilket redan den 9 juli granskades och gillades. Utförandet av fanan, bestående av vitt tjockt siden med samma emblem som å föreningsmärket, uppdrogs åt konstsoömerskan Ida Mellgren i Trollhättan.

Den vackra fanan företrädde föreningen under 35 år vid mångfaldiga tillfällen såväl när det gällde högtid och glädje som ock vid sorg, då någon trogen och aktad föreningsmedlem fördes till den sista vilan. Nött och blekt måste hon 1917 avlösas av en ny fana, till alla delar lik den gamla.

Vid ovan nämnda sammanträde den 10 april 1882 väcktes flera goda förslag, bland andra om bildandet av en sjuk- och begravningskassa, för vilken redogörelse lämnas i en särskild avdelning liksom för föreningens begravningskassa »Ömsesidig hjälp», var till skomakare S. F. Björndahl gav uppslaget 1886.

Då i föreningens uppgift ingick att bereda medlemmarne tillfälle till ökandet av sina kunskaper och till nyttigt tidsfördriv och de föredrag, som för detta ändamål höllas utan ersättning av personer i samhället, icke kunde anses tillräckliga, beslöts den 26 augusti 1883 att anordna en läslokal, vari funnos att tillgå tidningar och tidskrifter. En värdefull utökning härav skedde den 15 mars 1885, då föreningen beslöt anskaffa ett lånebibliotek, varur föreningens medlemmar kunde utan avgift få låna böcker. Den 1 oktober hade ett bibliotek kommit till stånd dels genom köp dels genom gåvor och räknar nu cirka 500 band. Det första verket var Starbäcks »Berättelser ur Svenska historien».

Men det fordrades förströelser av särskilt roande art för att hålla intresset vid makt, isynnerhet hos föreningens yngre medlemmar, och då styrelsen, som hade ganska mycket arbete och täta sammanträden, icke kunde medhinna allt, tillsattes den 29 mars 1884 en »Rolighetskommitté», sedermera kallad Nöjesbestyrrelse, vars uppgift var att anordna allehanda nöjestillställningar, därvid också avsågs att skaffa föreningen inkomster, varav bland annat sjuk- och begravningskassan fått välbehövliga tillskott.

Under de första tjugotalen år förekommo många roande teaterföreställningar (däribland, En natt i Falkenberg, De båda döva,

A. G. LINDQVIST
Ordförande 1885—92.

Ett resande teatersällskap m. fl.), tablåer, konserter, berättandet av lustiga historier, friluftsfäster o. s. v. och sedermera danstillställningar dels offentliga dels för föreningens medlemmar barnbaler, trevliga familjefäster m. m.

Av dem, som voro synnerligen verksamma inom Nöjesbestyrelsen och ledde dess arbete med liv och intresse, böra nämnas bolagsföreståndare G. Åkerström, segelmakare Hj. Hallberg, skomakaremästare Gustaf Johansson m. fl.

Så länge Kasen var utvårdshus hade föreningen sina mycket omtyckta friluftsfäster i dess trädgård och park,

varvid en mängd lustiga upptåg förekommo och de besökandes antal kunde uppgå till omkring 4,000.

Sedermera gävos dylika fäster å föreningens tomt, så länge den var obebyggd, varefter de förlades till Dalaborg.

På grund av föreningens storlek mötte snart stora svårigheter att få lämplig lokal till dess sammankomster, trots myndigheters, korporationers och enskilda personers tillmötesgående, och den måste i lokalhänseende föra en ambulatorisk tillvaro. Sina större sammankomster eller tillställningar hade den än i allmänna läroverkets gymnastiksal, än i nuvarande gamla folkskolan, än i societetsalen, än i Tekniska skolan, än hos goodtemplarlogen Nyblomman vid Östergatan. Lokal för styrelsens och andra mindre sammankräden, uppbörder m. m. uppläts från början av Sparbanken, som då hade sin expedition

J. WALLIN
Ordförande 1892—1903.

i tvänne rum i norra hörnet av stadshotellets nedre våning, men då dispositionsrätten här ju måste vara starkt begränsad, hyrde föreningen den 1 juli 1884 två mindre rum i byggnaden inpå gården å Landströmska fastigheten, Drottninggatan 30. När så föreningen år 1888 övertog pantlåneaffären, inrymd i Å. Spaaks hus vid Stadshusgränd, flyttades föreningslokalen dit. Trångt och besvärligt var det många gånger, men med god vilja och samförstånd drog sig föreningen fram här, tills den egna byggnaden kunde tagas i besittning den 21 november år 1897. För byggnaden lämnas särskild redogörelse.

SVEN J. RAHM
Ordförande 1904—18.

Tomtområdet skaffade sig dock föreningen långt tidigare, i det den 1889 inköpte den s. k. Pyhlsonska tomten vid Residensgatan för det även då moderata priset av 1,500 kr., vartill medel under årens lopp avsatts. Grundplåten härtill utgjordes av en 1887 överlämnad gåva av 58 kr.

Dessförinnan hade sagda tomt arrenderats från och med 1887 för att föreningen skulle hava plats för friluftsfäster inom staden, varmed ändamålet i första rummet givetvis var att samla medel, men även för att hålla intresset för föreningen vid makt.

JOHN LINDGREN
Ordförande från 1918.

Ett gott handtag i ekonomiskt hänseende fick föreningen 1887, då herr Abraham Spaak erbjöd densamma att på ganska fördelaktiga villkor få övertaga hans under många år bedrivna pantlåneaffär, varom mera under särskild avdelning.

Utom sina egna angelägenheter har föreningen upptagit till behandling frågor av mera allmänt gagn, däribland bildande av egnahemsförening,

vars medlemmar skulle ekonomiskt bistå varandra för åstadkommande av egna hem och som skulle få stöd av föreningen genom lån på fördelaktiga vilkor. Denna utmärkta plan har dock ännu icke kunnat realiseras, då ett betydande kapital härtill erfordras.

I mitten av 1890-talet sammanträdde föreningen tillhörande hantverkare enskilt för att diskutera sina speciella angelägenheter, därvid föreningens ordförande dövstumsläraren J. Wallin ledde förhandlingarne. Någon formlig hantverksförening bildades dock icke. Överläggningarne gällde mestadels hantverkarnes bekymmersamma ställning gent emot den allt mer dominerande och för den utbildade hantverkaren ödeläggande industrien.

Föga kunde dock göras mot utvecklingens gång till industrialismen, men hantverksintresset levde kvar inom föreningen, resulterande i att en fabriks- och hantverksförening bildades år 1905 och att på vintern 1906 en hantverks- och slöjdställning anordnades av de båda föreningarne.

Resultatet av utställningen blev synnerligen tillfredsställande, tillförande föreningen samt dess ganska hårt medtagna sjuk- och begravningskassa en god extra inkomst.

Ett vid räkenskapernas avslutande uppkommet överskott å kr. 115,⁹⁹ beslöto föreningarne avsätta till en fond, som, när den med räntor och ytterligare tillskott uppgår till 1,000 kr., skall överlämnas till Stadsfullmäktige med den bestämmelsen, att räntan årligen skall till Julen användas för beklädnad av behövande skolbarn. Intill dess förvaltas fonden av en kommitté på 5 personer, varav de båda föreningar utse 2 vardera och dessa den fenite. Fonden uppgår nu till kr. 1,000 och skall därför innan årets slut överlämnas till Stadsfullmäktige.

Vänersborgs Arbetareinstitut, som bildades 1892 och vars föreläsningar hållits i föreningsbyggnadens stora sal sedan 1901, har föreningen understött genom årliga anslag. Även andra ideella ändamål har föreningen främjat genom ganska avsevärda anslag under årens lopp såsom till beklädnad av fattiga skolbarn, understöd åt ålderstigna medlemmar, julgåvor, inköp (för 500 kr.) och utlånande av hemsparbössor för att befordra sparsamhet o. s. v.

När biografverksamheten började mera allmänt och visade sig vara ett omtyckt och ekonomiskt givande folknöje, beslöts på förslag av styrelsen den 14 juli 1906 att anordna regelbundna bio-

grafföreställningar. Till en början förhyrdes maskineri, men 1918 inköptes eget sådant. Härav har föreningen haft en säker och betydande inkomstkälla, vars flöde använts till för föreningen och dess medlemmar gagnande ändamål.

För åstadkommande av en »Understödsfond» för föreningens medlemmar beslöts den 9 oktober 1919 att avsätta 1,000 kr., vilket verkställdes den 6 därpå följande november, och har fonden genom ytterligare avsättningar nu stigit till 7,000 kr. utom räntorna.

För att giva föreningen fast juridisk ställning utåt framkom 1896 förslag att inregistrera densamma såsom ekonomisk förening, men då den icke bedrev sådan verksamhet, som i lagen avsågs, kunde registreringen icke bifallas. Sedan stadgarne undergått erforderlig omarbetning, så att de stodo i överensstämmelse med lagen om ekonomiska föreningar u. p. a., upptogs frågan ånyo 1904, då också inregistreringen beviljades av Konungens Befallningshavande. Ytterligare omarbetning av stadgarne ägde rum 1919, vilken fastställdes den 6 augusti.

Behovet av en park utanför staden, dit innevånarne kunde gå under vackra sommarkvarnar och där friluftsfäster kunde anordnas, hade länge varit rådande. Med anledning därav »upptäcktes» Dalobergen öster om Blåsut, där föreningens medlemmar nedlade ett betydande arbete för att gallra, rödja och åstadkomma trevliga vistelseplatser och där en dansbana anlades. Området döptes, sedan det anordnats till folkpark, till Dalaborg.

Det påbörjade arbetet fortsattes sedermera i stor omfattning under ledning av den entusiastiske naturvännen Halvord Lydell.

Ovanstående redogörelse innehåller det viktigare av vad som förekommit inom föreningen under de 40 åren, men härtill kunna läggas en hel del åtgärder och beslut av gagnande beskaffenhet, ehuru av mindre omfattning och betydelse.

Liksom alla föreningar har Vänersborgs Arbetareförening haft sina perioder av större och mindre livaktighet.

Den första tiden voro växlingarne ganska betydande, innan erfarenhet vunnits och en bestämd arbetsplan kunnat uppgöras, men från 1885, då den för föreningen livligt intresserade redaktören A. G. Lindqvist blev ordförande, har föreningen intagit en fast och framstående ställning.

Under hans tid ordnades sjukhjälps- och begravningskassorna,

inrättades biblioteket, inköptes tomten, övertogs låneaffären och förbereddes anskaffandet av föreningshus.

Under hans efterträdare som ordförande dövstumsläraren J. Wallin, från och med 1893, fortsattes föreningsarbetet på de utstakade vägarne och förverkligades den länge närda önskan om eget hus,

STYRELSEN ÅR 1887

J. A. OLSSON A. G. LINDQVIST J. GRÄÄS
A. KRALL G. ÅKERSTRÖM A. STRÖM J. WALLIN

som var så viktigt och nödvändigt för föreningens fortbestånd. För åstadkommande av byggnaden nedlade herr W. ett energiskt arbete, som medförde ett för föreningen lyckligt resultat.

Vid återblicken på de 40 innehållsrika åren böra tacksamma minnesord ägnas hädangångna och ännu levande ledamöter, vilka för föreningen nedlagt ett oegennyttigt och hängivet drygt arbete. Särskilt under de första 20 åren, då föreningens inkomster och tillgångar voro obetydliga, arbetade många av dess medlemmar utan ringaste ersättning långa kvällar, ja, nätter och dagar för att gagna föreningen och för att dess fäster och tillställningar skulle bli så storslagna som möjligt samt lämna god behållning genom obetydliga omkostnader.

Sällan får man bevittna en sådan enighet, en sådan uppoffrande hängivenhet av medlemmarne för sin förening.

I sammanhang härmed kan näppeligen undgås att erinra om de lyckade påhitten med »Jätteelefanten Jumbo» och »Nordpolsfararen Vega», vilka båda spelade framstående roller vid föreningens friluftsfäster och gävo tillfälle till alltid mycket omtyckta muntrationer.

Med arbetareföreningarna i grannsamhällena såsom Trollhättan, Uddevalla, Grästorps, Vargön, Göteborg m. fl. stod föreningen i livlig förbindelse, görande fästliga besök hos dem och mottagande sådana, därvid gästfrihet och ett hjärtligt broderskap ådagalades å ömse sidor.

Medlemsantalet utgjorde vid 1921 års början 492.

Tillgångarne hade t. o. m. 1895 vuxit till 24,523,66 kr. vari alla föreningens kassors och styrelsens medel äro medräknade, för övrigt hänvisa vi till föreningens ekonomiska utveckling under de senaste 20 åren i medföljande tablå.

FÖRENINGENS EKONOMI.

Tablå över inkomster och kapitalbehållning de senaste 20 åren.

	Inkomster.	Kapital- behållning.	Medlemmarnes tillgodohavande.
1900	3,952,58	8,161,16	
1901	3,808,73	9,715,57	
1902	4,077,95	10,725,22	
1903	3,962,32	12,071,80	
1904	3,651,96	12,891,02	
1905	5,291,48	8,347,37	6,375,50
1906	6,449,47	9,178,28	7,457,75
1907	8,183,86	9,837,85	8,086,00
1908	6,092,48	16,970,83	8,666,50
1909	7,357,89	17,485,38	9,069,25
1910	6,125,37	36,786,12	9,438,75
1911	7,016,02	45,758,24	8,291,50
1912	7,537,54	48,002,51	8,558,75
1913	9,896,34	51,865,31	8,546,25

1914	6,519,60	53,666,14	8,720,55
1915	7,250,73	56,271,08	8,824,25
1916	11,533,10	59,013,87	8,930,00
1917	12,266,23	62,215,31	8,942,25
1918	18,370,51	69,303,62	9,015,25
1919	21,438,67	78,241,75	9,445,25
1920	23,524,32	84,789,79	9,637,25

Före år 1910 är ej pantlåneaffärens tillgångar upptagna i kapitalbehållningen.

Efter 1904 års stadgeändring fördes inbetalda medlemsavgifter som en särskild fond, enär desamma utbetalas efter avflyttning eller dödsfall.

HEDERSLEDAMÖTER.

Borgmästare G. Sandberg.
 Rådman Anders Carlberg.
 Dövstummlärare S. Kinman.
 Guldsmed J. E. Wiksell.
 Fabrikör A. F. Carlsson.
 Rektor J. Wallin.
 Landshövding L. W. Lothigius.
 Rådman Albert Carlsson.
 Kyrkoherde C. T. Hellgren.

STYRELSELEDAMÖTER

under åren 1882—1921.

Kinman, S., ordförande	1882—1884
Wiksell, J. E., vice ordförande	1882—1884
Almqvist, Sven, sekreterare	1882
Örtengren, P. J., vice sekreterare	1882—1883
Cederskog, D. L., kassör	1882—1883
Mattsson, O., vice kassör	1882—1883
Ström, A.	1882—1887
Lindedal, A. M., sekreterare 1883, v. kassör 1884...	1883—1884
Brand, Pontus	1883

Lindedal, Hj. A., sekreterare 1883—1884, v. sekreterare 1885—1886	1883—1886
Olsson, J. Alfr., v. sekreterare 1884, sekreterare 1885—1886, v. sekreterare 1887, sekreterare 1888—1898, v. ordförande 1893	1884—1898
Krall, A., kassör 1884—1887, v. kassör 1888—1899	1884—1899
Lindqvist, A. G., ordförande	1885—1892
Gräås, J., v. ordförande	1885—1887
Åkerström, G., v. kassör 1885—1887, kassör 1891—1894, v. ordförande 1900—1901	1885—1901
Wallin, J., sekreterare 1887, v. ordförande 1888—1891, ordförande 1892—1903	1887—1903
Wiksell, J. E., v. ordförande 1895—1899	1888—1899
Thernqvist, P. T., kassör 1888—1890	1888—1891
Lundberg, G., kassör 1894	1892—1895
Wikner, Alfred, v. sekreterare.....	1893—1899
Lindedal, A. M., kassör	1896—1899
Franke, C. Th., sekreterare 1898—1899, kassör 1900—1901	1898—1901
Fogelgren, K., sekreterare 1900—1903	1899—1903
Johansson, Alfred, v. ordförande 1902—1903	1899—1903
Larsson, Rudolf, v. sekret. 1900—1901, kassör 1903	1900—1903
Gartman, A., v. kassör, 1900—1908	1900—1908
Andersson, Leonard	1902—1903
Engqvist, G. A., v. sekreterare 1902—1903, 1907—1911, v. ordförande 1912—1916	1902—1916
Rahm, S., ordförande	1904—1918
Rahmqvist, S., v. ordförande	1904—1911
Andersson, Gottfrid, sekreterare	1904—1906
Larsson, Oscar, kassör	1904—1913
Jonsson, Gustaf, v. sekreterare 1904—1906	1904—1907
Lindgren, John, sekreterare 1907—1918, ordförande 1919—	1907—
Wennergren, Anders, v. sekreterare 1912—1916, v. ordförande 1917—	1908—
Bibliotekare 1893—	
Bäcklund, Oscar, v. kassör 1909—1913, kassör 1913—	1909—

Dahlström, A. J., v. kassör 1917—.....	1912—
Larsson, Rudolf, v. kassör 1913—1916, v. sekreterare 1917.....	1913—1917
Hallberg, Hjalmar	1916—1918
Werner, Erik, v. sekreterare	1918—
Fock, Bror, sekreterare	1919—
Andersson, Leonard	1919—

TJÄNSTEMÄN

under 40-årsperioden:

Intendenter:	Anders Johansson.
	Alfred Johansson.
Vaktmästare:	Karl Olsson.
	Karl Wennergren.
	Karl Fock.
	August Johansson.
	Lars Olsson.

LÅNEAFFÄREN.

När herr Abraham Spaak år 1887 ville på grund av hög ålder upphöra med pantlåneaffären, vilken tillkommit i viss mån såsom en kommunal institution utan nämnvärd vinst på föranstaltande av framstående personer i samhället för att bliva till hjälp för mindre bemedlade, som icke hade möjlighet till lån i banker, men vilken affär efter några år övergått till herr Spaak, erbjöd han densamma till arbetareföreningen på fördelaktiga villkor. Affären skulle få övertagas efter ineliggande panters och inventariers bokförda värden och utan någon särskild ersättning för densamma.

Som föreningen icke hade medel till gäldande av köpesumman, skulle denna tills vidare få innestå i affären mot 6 procents ränta endast mot den säkerhet, att herr Spaak fick kontrollera affärens skötande.

Detta välvilliga erbjudande diskuterades utförligt, då en del medlemmar icke voro säkra på affärens bärighet och ansågo den icke stå i samband med föreningens uppgifter.

Sedan herr Spaak förklarar, att han, om föreningen icke reflekterade på anbudet, komme att sälja affären till enskild person, bestämde sig föreningen för övertagandet, därvid såsom avgörande skäl för beslutet gällde, att de lånebehövande skulle beredas en del fördelar såsom nedsatt ränta, förlängd lånetid, garanti

STYRELSEN ÅR 1921

O BÄCKLUND J. LINDGREN BROR FOCK
A. WENNERGREN L. ANDERSSON A. J. DAHLSTRÖM ERIK WERNER

för att panten icke såldes förr än efter viss respittid för ägaren för återlösen samt att vid försäljning det högre pris, som kunde erhållas, skulle redovisas till ägaren. Dessa fördelar kunde icke påräknas av en enskild ägare.

Enär föreningen icke kunde få tillstånd att bedriva rörelse, bildades ett bolag, vars ledamöter utgjordes av redaktör Lindqvist, dövstumslärare Wallin, barberare G. Åkerström, gasmästare C. G. Lindholm och segelmakare G. Lundberg, samtidigt bolagets styrelse.

När sedermera herr Spaak var i behov av sina i affären inestående medel, uppstodo stora svårigheter att anskaffa dem, men då trädde herr Åkerström räddande emellan och lämnade det er-

forderliga beloppet, mellan 6 och 7-tusen kronor, därvid även han förbehöll sig kontroll över skötandet såsom enda säkerhet.

I och med affärens övertagande hade bolaget förmånen att också få »övertaga» dess erfarne och redbare vaktmästare och värderingsman C. Wennergren, vilket var en garanti för att inga riskabla misstag skulle begås.

Då enligt lagen om pantlånebolag det skulle förestås av en av Kon. Befallningshavande förordnad ansvarig föreståndare, föreslogs därtill herr Åkerström, som ock erhöll förordnandet.

Han har innehaft denna ansvarsfulla och grannligheten fordrande befattningen sedan år 1887 och skött den på ett plikt-troget och hedrande sätt, tills han år 1919 erhöll på grund av sjukdom tjänstledighet.

Herr Wennergren har stått på sin arbetsamma plats till år 1915, då han vid 68 års ålder avgick med en mindre pension.

Vaktmästare efter honom hava varit August Johansson och Lars Olsson.

Som bokhållare har till styrelsens fulla belåtenhet sedan år 1895, först såsom extra till 1903, då hon fast anställdes, tjänstgjort fröken Anna Wennergren, som också långa tider bestritt kassörsbefattningen.

Övriga tjänstemän hava varit: O. A. Lindbom, C. J. Nilsson, Anna Karlsson, Karin Petersson och Carl Franke.

BOLAGETS EKONOMI.

Till driftkapital har erfordrats i genomsnitt omkring kr. 35,000.

Vinsten har växlat mellan 1,200 och 3,000 kr. pr år och hittills inbrakt åt föreningen kr. 34,165,²⁵

SJUK- OCH BEGRAVNINGSKASSAN.

Vänersborgs Arbetareförenings mål var att genom föredrag, diskussioner, nöjestillställningar m. m. söka bilda och roa sina medlemmar, men snart fogade sig till dessa mera ideella intressen och praktiska sådana, i det att en sjuk- och begravningskassa bildades den 10 september 1882, sedan en kommitté, som tillsattes den 9 juli samma år och bestod av fabrikör D. L. Cederskog,

urmakare N. J. Wihlén, skomakare S. F. Björndahl, skräddare J. Österlund, vaktmästare A. P. Svensson, snickare A. Carlsson, bleckslagare L. Larsson, vaktmästare J. Ekberg, kanalinspektör S. Almqvist, bryggmästare S. Eriksson, faktor J. A. Olsson och bodkarl J. Svensson, utarbetat kassans stadgeförlag.

Genom Sjuk- och begravningskassan lades grunden till föreningens framtida bestånd, ehuru kassan under de första åren, hade stora svårigheter att bekämpa och förde ett tynande liv med ett fåtal delägare. Med föreningens återuppblomstring 1885 tog även sjukkassan fart och har sedan varit i ständig tillväxt, i mån som medlemmarne lärt känna nyttan och välsignelsen av kassans verksamhet.

Kassan sköttes från början till och med 1914 av föreningens styrelse, varefter den handhaves av särskild styrelse, av vars ledamöter kassan utser 5 och föreningen 2. Inträde i kassan beviljades till en början och till dess medlemsantalet uppgått till 100 medelst omröstning utan läkareintyg, om medlemmarne kände de nyinträdande som fullt friska. När detta medlemsantal var uppnått, måste läkareintyg företes, vilket betalades av kassan. Efter några år bortföll denna fördel och den nyinträdande fick själv ersätta läkaren för intyget, vilket fortfarande är gällande.

Sjukkontrollen har under hela tiden skötts av sjukbesökare.

Avgifter till sjukkassan voro i början olika för olika åldrar i det att de personer, som vid inträdet voro under 50 år, erlade 75 öre, mellan 50 och 55 år 94 öre (25 procents förhöjning) samt mellan 55 och 60 år 1 kr. 12 öre (50 procents förhöjning), allt för kvartal räknat. Avgiften sattes lika för alla från och med år 1895 och inträdesåldern, som vid bildandet medgavs intill 60 år, bestämdes då till mellan 16 och 50 år. Efter 1915 uppdelades kassan i klasser och äro avgifterna 90 öre, kr. 1,₂₀ och kr. 1,₈₀ per månad i resp. första, andra och tredje klass.

Sjukhjälpn utgick i början med 1 krona per dag i 60 dagar för att i samband med avgifternas höjande stiga till 1,₅₀, 2 och 3 kr. under 90 dagar i de resp. klasserna.

Begravningshjälpn var i början 30 kronor, men har även höjts till resp. 75, 100 och 150 kronor.

En fjärde klass har bildats men hade ej vid 1920 års slut trätt i kraft.

I sjuk- och begravningshjälp har under årens lopp till och med 1920 års slut utbetalats 61,332,15 kr. Medlemsantalet var vid 1920 års slut 273.

»ÖMSESIDIG HJÄLP».

Sedan föreningsmedlemmarne genom sjukkassan erfarit sjukhjälpens stora innebörd och emedan man ansåg den begravningshjälp, som av Sjuk- och begravningskassan lämnades, nämligen 30 kr., icke var tillräcklig att gällda begravningskostnaderna, bildades på förslag av herr S. F. Björndahl på sammanträde den 12 december 1886 begravningskassan »Ömsesidig Hjälp». Stadgar antogos på sammanträde den 20 juni 1887 sedan dessa utarbetats av en kommitté, bestående av dövtumslärare J. Wallin, skomakare S. F. Björndahl, snickare A. Carlsson, skomakare J. Andersson, skomakare A. Ahlbeck, bryggmästare S. Eriksson och trädgårdsmästare P. T. Ternqvist. Under det sjukkassan är byggd på fasta avgifter är »Ömsesidig Hjälp» byggd på ömsesidighet genom uttaxering vid dödsfall med 50 öre för äldre och 25 öre för barn.

»Ömsesidig Hjälp» har allt från bildandet handhåfts av en egen styrelse.

Begravningshjälpen bestämdes vid bildandet till 50 kr. för äldre samt 25 kr. för barn, men har sedermera höjts till resp. 75 och 37,50 kr. och utbetalas denna begravningshjälp icke blott för den avlidne delägaren utan även, när hans hustru eller barn avlider.

Sammanlagt har i begravningshjälp till och med 1920 års slut utbetalats 15,750 kronor. Medelutgiften var i början cirka 1,75 per år och medlem, men har under de senare åren stigit till omkring 3,50 kr.

År 1910 bildades en grundfond, vilken då uppgick till 2,230 kr. och som sedan under åren till och med 1920 års slut stigit till kr. 3,766,89. Räntan å densamma användes till betalning av avgifterna för de medlemmar som tillhört kassan i 25 år, vilka alltså äro helt befriade från erläggande av dödsfallsavgifter.

Vid 1920 års slut voro 66 medlemmar befriade från erläggande av avgifterna på grund av 25-årigt medlemskap.

Hela medlemsantalet var vid 1920 års slut 210.

FÖRENINGSBYGGNADEN.

Redan efter ett par års tillvaro, eller 1883, hade föreningen efter vunnen erfarenhet funnit, att det för dess framtida bestånd och utveckling vore nödvändigt att vidtaga åtgärder för åstadkommande av ett eget hus med lämpliga och tillräckliga föreningslokaler.

Det beslöts för den skull den 18 mars att lägga grundplåten till byggnaden genom att föreningsmedlemmarne skulle teckna lotter à 10 kr. att inbetalas med 50 öre i månaden under 20 månader. Det var ju ett ringa belopp, men med några hundra medlemmar kunde det bliva en på den tiden rätt avsevärd summa att börja med. Någon nämnvärd teckning skedde dock icke, ty man ville se tiden an, hur föreningen kom att gestalta sig.

Tanken på ett föreningshus levde likväl friskt kvar och frågan därom kom gång efter annan fram till diskussion, och utredningskommittèer tillsattes.

Första planen var att inköpa en fastighet, vars byggnad skulle kunna förändras till föreningslokaler. Styrelsen underhandlade för detta ändamål om inköp av Holmgrenska fastigheten vid Edsgatan, nu tillhörig red. K. Petré, om Petterssonska garveriet bredvid Gasverket, sedermera margarinfabrik, om Törnroska garveriet vid Sundsgatan, bredvid nuvarande kyrkoherdebostället m. fl., men det visade sig, att kostnaderna för de befintliga byggnadernas förändring till föreningslokaler blevo högst betydande, utan att ändock lämna ett tillfredsställande resultat.

Föreningen insåg, att enda sättet att lösa frågan var uppförande av ett nytt hus, vartill från 1889 fanns lämplig tomt.

Det dröjde likväl till 1895, innan föreningen var nog djärv att utan tillgängligt behövt kapital våga sig på byggnadsföretaget.

Vid sammanträde den 22 september 1895 beslöts uppförande av föreningsbyggnad och uppdrogs åt en byggnadskommitté, bestående av dövstumlärare J. Wallin, fabrikör A. M. Lindedal, muraremästare J. F. Sjölund, snickaremästare A. F. Johansson och K. Hultén, guldsmed J. E. Wiksell, boktryckerifaktor J. A. Olsson, segelmakare G. Lundberg och målaremästare J. F. Svensson, att inkomma med ritningar och kostnadsberäkningar samt att göra utredning om möjligheten att anskaffa erforderliga medel.

Kommittén utsåg till ordförande herr Wallin samt till sekre-

rare herr Olsson. Dess första åtgärd blev att söka lagfart å tomtområdet samt få det ordentligt uppmätt och kartlagt. Åt byggmästaren E. Friman i Göteborg uppdrogs att uppgöra förslag till ritningar och kostnadsberäkningar, vilka sedan granskades av stadsingenjören i Vänersborg A. H. Lindeberg, som i samråd med kom-

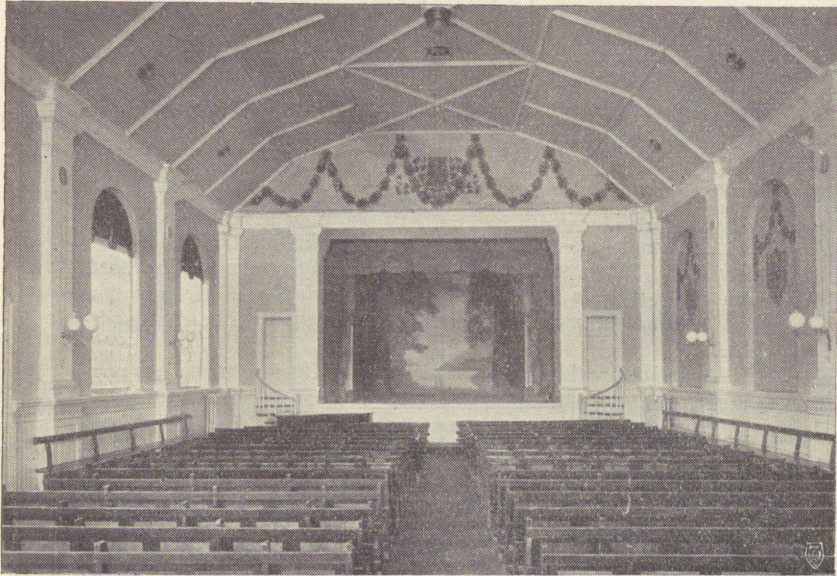
HUVUDFASADEN

mitté hade att föreslå de ändringar, som kunde befinnas lämpliga.

Vid sammanträde den 6 april 1896 framlades ritningarna och kostnadsberäkningarna, vilka blevo enhälligt av föreningen godkända. Samma dag valdes den byggnadskommitté, som av föreningen fick i uppdrag att gå i författning om byggnadens uppförande, att kontrollera arbetet och i övrigt handhava all därmed sammanhängande ekonomi m. m., och bestod denna kommitté av herrar Wallin, Lindedal, Hultén, bleckslagare O. Mattsson och banmästare G. Svensson.

I början av maj utbjöds genom annons byggnadsarbetet å entreprenad. Skriftliga anbud inlämnades från byggnadsfirman Ullgren och Friman i Göteborg, byggmästare Joh. H. Larsson i Åmål, byggmästare S. Johansson i Åsaka och murare J. Fredriksson i

Vänersborg, varjämte entreprenadauktion hölls, varvid intet anbud avgavs. Då intet av anbuden kunde antagas, beroende dels på för höga priser, dels av andra orsaker, underhandlades med samtliga anbudsgivare, vilket resulterade i att till entreprenör antogs byggmästare Larsson till ett pris av kr. 29,000, varefter bygg-

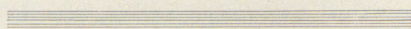
STORA SALEN

nadsarbetet omedelbart sattes i verket. Till byggnadskontrollant utsågs stadsingenjör Lindeberg.

Arbetareföreningens tillgångar uppgingo visserligen till cirka kr. 25,000 eller i det närmaste den summa, som behövdes för byggnadsföretaget, men dessa medel kunde ej disponeras, då de måste användas såsom rörelsekapital för låneaffären samt delvis utgjorde sjuk- och begravningskassornas tillgångar. Lån måste därför upptagas dels av banker dels av enskilda och beslöts å sammanträde den 12 april 1896 att utfärda ett å omstående sida återgivet lottbrev.

Intresset härför blev stort och härigenom inkom kr. 2,800, en på den tiden vacker summa. Därpå vände sig styrelsen till direktionen för sparbanken i Vänersborg med anhållan om ett lån

av kr. 16,000 mot tvänne förbindelser å kr. 8,000 vardera, utgivna den 9 juli 1896 av Vänersborgs Arbetareförening genom dess sty-

N:o	
LOTTBREF	
Vänersborgs Arbetareförenings Byggnadsfond,	
för hvilken föreningens samtliga tillhörigheter, löst som fast, stå	
såsom säkerhet, har denna dag af	
till fullo bekommit	
kronor 	
i lotter à 5 (Fem) kronor och betalas härå till lottägaren	
eller hans rätts innehafvare Fyra och en half procents årlig ränta,	
som erlägges sista hälgfria dagen i Maj och November månader.	
Å förfallen, men ej uppburen ränta lemnas icke räntegodtgörelse.	
Arbetareföreningens styrelse äger att efter tre månaders uppsägning inlösa detta lottbref eller del af beloppet, hvarå det lyder.	
Öfverlåtes lottbref på annan person, skall anmälan därom ofördröjligen göras till Arbetareföreningens styrelse med uppgifvande af den nye ägarens namn, yrke och bostad, hvarvid öfverlåtelsen af styrelsen godkännes med anteckning å lottbrefvet.	
Skulle lottbref gå förloradt, bör ägaren skyndsamt meddela detta styrelsen, som äger rätt att ett år efter det lottbrefvet blifvit å lottägarens bekostnad efterlyst och dödadt, utfärda dubblett af detsamma mot lottägarens skriftliga godkännande att originalbrefvet blifvit dödadt.	
Säg. kr.	Vänersborg den 189
För Vänersborgs Arbetareförening	
<i>Dess Byggnadskomité:</i>	
.....	
Ordförande.	
.....	
.....	

relse och intecknade i föreningens fastighet. Sparbanken visade sig mycket tillmötesgående och beviljade lånet mot det villkor, att personlig borgen även ställdes för lånet, beroende på dels att föreningen icke var behörig upptaga lån dels att byggnad icke

fanns utan skulle uppföras. Lånesumman skulle lyftas i mån som byggnadsarbetet fortskred.

För anskaffande av borgesmän beslöts vid sammanträde den 4 oktober 1896 bildandet av en byggnadsstyrelse å 27 personer, vilka mot det att de iklädde sig borgen för lånet fingo kontroll och bestämmanderätt över föreningens ekonomiska angelägenheter så länge byggnadslånet vore oguldet. Till byggnadsstyrelse valdes dövtumslärare J. Wallin, faktor J. A. Olsson, fotograf J. A. Wikner, guldsmed J. E. Wiksell, fabrikör A. M. Lindedal, barberare G. Åkerström, sadelmakare A. Krall, plåtslagare O. Mattsson, banmästare G. Svensson, bagare W. A. Holm, skomakare Henning Lundin, bagare K. V. Andersson, målare P. E. Benzin, skomakarne K. A. Fock och Alfred Johansson, handelsbiträdet Rudolf Larsson, vaktmästare C. W. Wennergren, föreståndare Gustaf Jonsson, skomakarne S. P. Gustafsson, O. Bäcklund, A. Wallström, Johan Andersson och Alfr. Berglund, fotograf K. Wikner, skomakarne J. Wennerström och H. A. Olsson samt vaktkonstapel Erik Andersson Werner. Nämnda personer åtogo sig uppdraget och tecknade sig som borgen för lånet. Det utbyttes den 8 oktober 1897, då byggnaden var färdig, mot säkerhet av endast inteckningar, men därtill togs ett 10-årigt nytt amorteringslån å kr. 8,000 med borgen av ovan nämnda byggnadsstyrelse.

1 juli 1896 lades grunden till byggnaden och takstolarne restes redan i början av december samma år och den 3 oktober året därpå var det hela färdigt för avsyning.

Den 23 oktober 1896 inmurades i grunden till vänster om huvudingången vid Residensgatan en dokumentslåda med en handling av följande innehåll:

»Till Vänersborgs Arbetareförenings byggnad lades grunden den 1 juli 1896 i Konung Oscar II:s 25:te regeringsår, då L. W. Lothigius var landshöfding i Elfsborgs län, G. Sandberg borgmästare, C. T. Hellgren kyrkoherde, stadsläkaren och regementsläkaren K. Bylund ordförande för Stadsfullmäktige i Vänersborgs stad och kronofogden T. V. Forsell riksdagsman.

Denna låda inmurades samma år den 23 oktober. Arbetareföreningen hade då ägt bestånd på sitt 15:de år.

Byggnaden uppfördes af byggmästaren J. H. Larsson från Åmål för 29,000 kronor efter ritning af byggmästaren E. Friman från Göteborg och stadsingenjören A. H. Lindeberg i Vänersborg, hvilken senare var kontrollant under uppförandet.»

I lådan inlades föreningens första och senaste stadgar, Sjuk- och begravningskassans första och senaste stadgar, »Ömsesidig Hjälp» första och senaste stadgar, Pantlånebolagets reglementen, föreningens årskort för 1896, manligt och kvinnligt, kallelsebrev till föreningen, Sjuk- och begravningskassan och revisorer, föreningsmärke, sjukbevis, pantkvitto, förteckning över Föreningens, Sjuk- och begravningskassans samt »Ömsesidig Hjälp» medlemmar, föreningens styrelse, byggnadskomitén, byggnadsstyrelsen (egenhändigt skriven), nöjesbestyrelse, »Ömsesidig Hjälp» styrelse, Pantlånebolagets bolagsmän, styrelse och tjänsteman, föreningens, Sjuk- och begravningskassans, »Ömsesidig Hjälp», nöjesbestyrelsens och Pantlånebolagets revisorer, sjukkassans tillsyningsmän, »Ömsesidig Hjälp» uppördsmän, föreningens hedersledamöter, kort historik över föreningen, byggnadskontrakt, blåkopior av byggnadsritningarne, lottbrev, stadens tidningar, gällande skiljemynt av silver och koppar, två fotografivyer över Vänersborg samt Vänersborgs stads historia.

Invigningen av lokalerna ägde högtidligen rum lördagen den 9 oktober 1897 enligt å nästa sida återgivet program.

I invigningshögtidligheten deltog samtliga ledande personer inom stadens styrelser och institutioner, representanter för närliggande föreningar samt nästan alla föreningens medlemmar. Sedan ordföranden herr Wallin lämnat en kort historik över föreningen och byggnadsföretaget, förrättades invigningen av föreningens hedersledamot borgmästaren G. Sandberg med följande ord:

»Det är ju en gammal, god sed, att då något större byggnadsföretag nått sin fullbordan, alla de, som varit däri intresserade, samlas för att i fästligt lag fira byggnadens invigning. En sådan högtidsfäst firas ock i dag, då Vänersborgs Arbetareförenings medlemmar samlats för att inviga sitt å egen, fri grund uppförda församlingshus.

Åt mig har det gifvits det hedrande uppdraget, att härvid uttala själfva invigningsformeln, hvilket uppdrag jag äfven med nöje vill fullgöra; men innan så sker, har jag några allvarliga och välmenta ord att ställa till denna förenings nu församlade medlemmar, närmast till de yngre bland dem. Jag vill då vänligt påminna Eder om den stora förmånen, att få tillhöra en förening, som gifver sina medlemmar tillträde till så i alla hänseenden tidsenliga och vackra lokaler, hvarest beredes Eder tillfälle att såväl genom läsning på egen hand, som ock genom åhörandet af nyttiga föreläsningar odla Edert förstånd och öka Edert ve-

PROGRAM

vid

invigningen

af

Venersborgs Arbetareförenings lokaler
den 9 oktober 1897.

1. Fästmarsch (orkester).
2. Hälsningstal.
3. Manskörer:
 - a) Vårt Land af *Josephson*.
 - b) Hör oss Svea af *Wennerberg*.
4. Tal:
 - a) Utdrag ur Arbetareföreningens historia.
 - b) Invigning.
5. Kantat för solo, kvartett, kör och piano
af *L. Hjort*.
(Text af Hj. A. Lindedal.)
6. Kostymdans (menuett) och tablå.
7. Musik.
8. »En skål» (i magasinet).
9. Sång.
10. Musik.
11. Ordet fritt (Talare anmäla sig hos ordföranden),
musik och sång.
12. Supé.

tande, hvarförutan här bjudes Eder tillfälle till uppfriskande lekar och nöjen. I sanning bör en sådan förmån af Eder skattas högt och mana Eder till föresats, att genom redbarhet och trohet i handel ochandel visa Eder ett sådant medlemskap värdiga.

Ingen bör väl missunna ungdomen de nöjen och förströelser, som här komma att erbjudas, men njuten dem med sans och måtta och kommen ihåg att omåttlighet i njutningar — ett av nutidens värsta lyten — alstrar leda och missmod, försvagar både kropp och själ och gör Eder odugliga till arbete. Läggen för den skull på minnet dessa psalmistens ord:

Förnuftet lag och gräns åt Eder nöje gifve,
Gudsfruktan helge dem och samvetsfrid dem lifve!
då skall ett oskyldigt och måttligt tidsfördrif,
förnya håg och kraft till nyttigt samhällslif.

Ja, då skall ock frid, enighet och trefnad ständigt blifva bofasta så inom som utom dessa murar. Ske alltså!

Med denna varma lyckönskan förklarar jag nu Vänersborgs Arbetareförenings nya samlingshus vara för sin bestämmelse invigdt.»

ORD TILL KANTATEN

vid

invigningen

af

Venersborgs Arbetareförenings lokaler

— den 9 oktober 1897 —

af *Hj. A. Lindedal.*Musik af *L. Hjort.*

Kör:

Om icke Herren bygger huset,
ej människan det bygga kan,
ty säkra grunden, som är ljuset,
af evighet är Han.

Allena Han kan lägga grunden,
som se'n i tiders tider står:
så grundlagd vare, ej för stunden,
ock denna byggnad vår!

Aria:

I, som bären dagens tunga,
lifvets kamp och strid,
träden in här, gamla, unga,
hit till ro och frid!

I, mot hvilka snabba lifvet
varmt och solljust ler,
njuten gladt, hvad som blir gifvet
här till fröjd åt Er!

Kvartett:

Hur skönt, hur härligt är det hus,
som vi åt oss byggt opp,
där nu det står i dagens ljus
och fylls af glada rösters brus,
som hän mot höjden i sitt lopp
för bönen om vårt hopp!

Kör:

Nu lyckosam vare den längtade stund,
då invigd du blef, vår boning kära!
Allt framgent du skänke vårt fria förbund
blott fröjd och glädje, styrka blott och ära!

Dig vårda vi vilja i kommande tid
och i dina salar dväljas trygga
samt eniga fram ur vår fredliga id
vår framtid och vår drömda storhet bygga!

Under aftonens lopp höllos flera hälsnings- och lyckönskningstal av gästerna.

Föreningens lokaler hava under årens lopp varit först och främst samlingsplatsen för egna medlemmar, som där hållit sina sammanträden och sammankomster av allehanda slag samt givit fäster. Dessutom hava de olika lokalerna varit tillflyktsorten för många andra föreningar, möten, konserter, föreläsningar, basarer, utställningar, ersatte t. o. m. Vänersborgs teater efter branden år 1910 o. s. v., och har uthyrningen därför varit mycket omfattande. Det har visat sig, att föreningens lokaler äro populära och gärna besökas av alla samhällsklasser.

Den snart 25-åriga byggnaden är ett hedrande vittnesbörd om byggmästare Larssons insiktsfullhet och redbarhet i fråga om såväl arbetets utförande som materialens beskaffenhet, varför föreningen vill till honom, som ingått i den sista vilan, uttala ett sista tack för ett gott arbete.

Från början uppvärmdes stora salen medelst två större kaminer, men då de vid stark köld voro otillräckliga, anlades år 1916 centraluppvärmning för hela byggnaden.

Taxeringsvärdet å fastigheten är nu kr. 52,000 och har föreningen en skuld av kr. 17,000 å densamma.

KUNGLIGA
BIBLIOTEKET
National Library
of Sweden
LÄSESALSLÄN

10000000002458

